

YAŞAM AĞACI ETZ HA HAYİM

Arzu Cengil

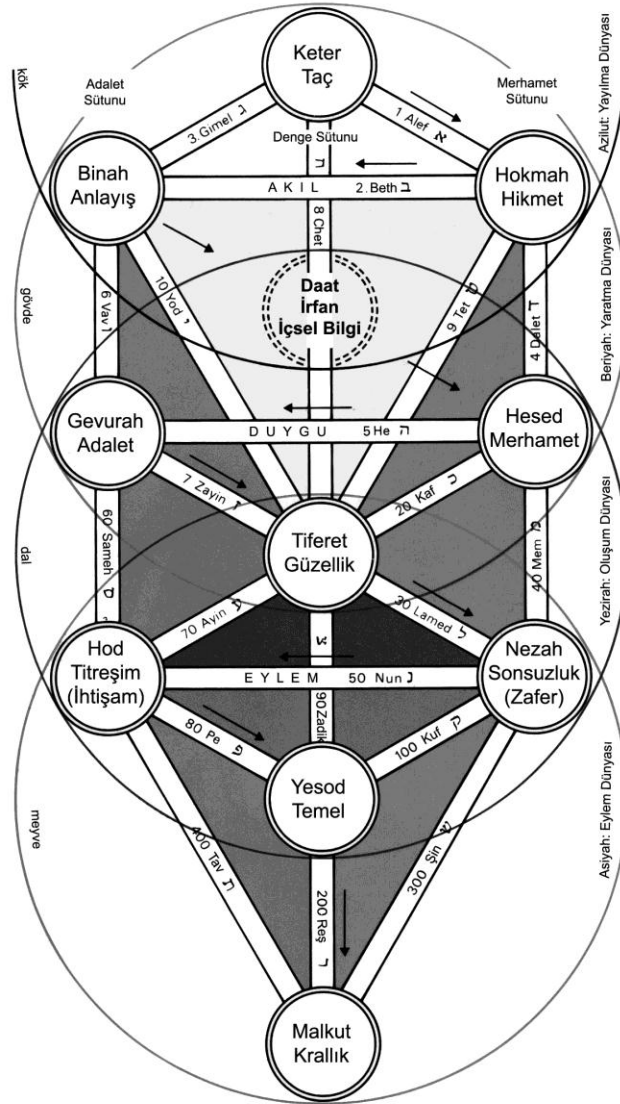
Söz ettiğiniz bu ağaç nedir? Tüm İlahi Kuvvetler katmanlar halinde tıpkı bir ağaç gibi sıralanmaktadır, Nasıl ki bir ağaç sulandığında meyve verirse, Tanrısal kuvvetler de Tanrının suyuyla dolunca meyve verir. Bahir Kitabı, Provence, 12. yüzyıl

Yaradılışa göre (Kutsal Kitap, Yaradılış 1:27) insan, Tanrının suretinde yaratıldı. Yahudi Tasavvufuna (Kabbalah'a) göre de Yaşam Ağacı olarak betimlenen *Sefirot* (yani on *Sefira*) bu suretin Tanrısal aslıdır. Tanrının Sonsuz Nuru yayılarak deneyimlemekte olduğumuz bu sonlu gerçeklik olarak dışlaşırken, bu süreçte tanrısal enerjiyi, e.d. ışınları taşıyan kanallara sefiralar dendi ve bu diyagram bir ağaç gibi düşünüldü.

Bu dışlaşma dört aşamada gerçekleşti, yani sırasıyla dört farklı dünya oluştu: *Azilut* (Yayımla Dünyası), *Beriyah* (Yaratma Dünyası), *Yezirah* (Biçimlenme Dünyası) ve *Asiyah* (Fiziksel Dünya). Bu dört dünya giderek yoğunlaşan bir zincir ve *Azilut* dünyasından uzaklaştıkça artan bir dizi yasa oluşturur. Gershom Scholem dünyaları "Tanrının yaratıcı gücünün maddeleştiği farklı aşamalar" olarak tanımlar. Dünyalar, genelde varlık düzeyleri olarak da tanımlanırken, insanda gösterildiğinde farklı düzeylere denk düşerler. Fiziksel beden, duygular âlemi, akıl ve tinsellik alanı gibi. Bu dört aşama tek bir *Sefirot* üzerinde gösterilebildiği gibi aynı zamanda her bir dünyanın kendi *Sefirot*'u vardır.

Geleneğe göre *Sefirot*, yani bu ağaç, aynı zamanda başlangıçta var olan *Adam* olarak insanın mitsel örneğidir, yani bizim arketipal doğamızdır. İnsan ırkı bu doğayı kaybetmiştir, ama eğer kişi kendini arındırırsa, tekrar Yaşam Ağacına bağlanacak ve Tanrısal için bir kap olacaktır. Suyun farklı renklerdeki kaplar boyunca aktığını hayal edin. Suyun rengi aynı kaldığı halde farklı renklerdeki kaplardan geçerken o renkteymiş gibi görünür, yani kabın rengini alır. Su renk değiştirmese de bizim suya ilişkin algımız değişir. *Sefiralarla* Tanrısalın ilişkisi de buna benzer. Tanrısal öz aynı kaldığı halde farklı *Sefiralarda* yansıttığı farklı Tanrısal İsimlerin formunda hareket eder. Bütün bu *Sefiralar* ya da sıfatlar Tanrının açılımlarıdır. Taç, hikmet, anlayış, adalet, merhamet, güzellik, görkem, lütuf, temel ve krallık nitelikleri canlı bir organizma olarak birbirleriyle bağlantılıdır. Onlar Tanrının Kendi Kendisine verdiği isimleridir ve hepsi birden Onun büyük ismini oluştururlar.

Ağaç basit olarak üç kolon ve *Sefira* olarak adlandırılan on *sferden* oluşur. Günlerin kadiminin on bölümü ya da sıfatı bu on *Sefira* ile gösterilir. On küre ya da on devirin toplamı *Sefirot* olarak da bilinir, sayı anlamındaki "cipher" yani "sefira" sözcüğünün çoğuludur. *Sefiralar* birbirlerine çeşitli biçimlerde bağlıdır. Her bağlantı İbrani alfabesinden bir harfle gösterilir. Ağaç ya da bir başka deyişle diyagram 22 harf ve 10 *Sefiranın* toplamı olan ve aynı zamanda gelenekte bahsi geçen 32 yolu temsil eder.

Yaşam Ağacı, Tanrısalın açığa çıkmış (dışlanmış) dünyaya, yani varoluş alanına inişini ve bunun yöntemini tarif etmesinden dolayı, aynı zamanda insan psişesine ve açığa çıkmış (dışlanmış) ve çıkmamış (dışlanmamış) yaratılışın işleyişine ait de bir haritadır. Gerçekten de ağaçla bağlantılı olarak incelenen herhangi bir dizge bu harita üzerinde çok daha anlaşılır olmaktadır. Ağaç kurgulandığı her alanda çok daha bütünsel bir anlayışın ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır. Bunun için ağacın yapısından da açıkça belli olduğu üzere akıl, tinsel algı ve niyet gereklidir.

Ba'al Shem Tov öğrencilerine kralın bahçesindeki bir ağacın en yüksek dalında tüneyen çok güzel bir kuşun hikâyesini anlatır. Kuş her gün şarkısını söyler, kral bu melodiden büyülenir ve kuşun yakalanıp saraya getirilmesini, yalnız kendisi için şarkı söylemesini ister. Hizmetçilerini toplar ve onlardan ağacın en tepesine erişebilmesi için üst üste çıkarak kendisine insandan bir merdiven yapmalarını söyler. Hizmetçiler emredildiği gibi insandan bir merdiven yaparlar, kral kuşu yakalamak için en üstteki dala erişinceye kadar her şey yolunda gider, ne var ki tam

bu sırada en alttaki adam yorulur ve kıpırdar. Ve insandan meydana gelmiş olan merdiven bir anda yıkılır.

Geleneğe göre, Tanrının sevgisi yeryüzüne ancak birbirimize destek olursak iner. Yalnızca tek bir birey bile zaafa –hırs veya zulüm– düşerse, bütün yapı çöker. Bundan dolayı da evren bizim çabalarımıza bağımlıdır.

Kabballah bize yaradılışın henüz tamamlanmadığını, aksine her an yeniden yapılanmakta olduğunu, biz çevremizi ve kendimizi yarattıkça (ürettikçe) bu yolla evrenin de mükemmelleşeceğini anlatır. Bunun için bize verilmiş olan aletler on *Sefiradır*. Bunlar düşüncenin ve duygunun tinsel enerjileridir.

Ayn - Ayn Sof - Ayn Sof Or

Kabballah'da, aşkın Tanrı *Ayn* diye adlandırılır. İbranice 'de *Ayn* sözcüğünün anlamı "hiçbir şey", e.d. "yokluk"tur, Tanrı için kullanıldığında ise "varoluşun ötesinde" anlamındadır. *Ayn* ne aşağıdadır ne yukarıda, ne eylem halindedir ne de durağan. *Ayn*'ın olduğu hiçbir yerdir. *Ayn*, yokluk, dünyanın bütün varlığından daha çok vardır. Ama yalın olduğu için ve yalınlığıyla kıyaslandığında, her yalın şey karmaşık olduğu için, buna *Ayn* denir. Bir başka deyişle, Tanrı Mutlak Yokluk'tur.

Ayn Sof'un anlamı "sonu olmayan"dır. Bu her yerde bulunan Tanrının adıdır. *Ayn Sof*, birden sifra kadar olan *Ayn*'dir. Bu, "olanın" ve "olmayanın" toplamıdır. *Ayn Sof* içkin Tanrıdır, Mutlak Her Şey'dir. *Ayn Sof*'un belirlenimi yoktur, çünkü ancak varoluşla açığa çıkar ve varoluş sonludur.

"Tanrı varlığı yokluktan nasıl çıkardı?" diye sorulabilir. Varlıkla yokluk arasında çok büyük bir fark yok mu?

Yanıt şöyledir: "*Yokluk durumunda varlık yokluğun içindedir ve varlık durumunda yokluk varlığın içindedir.*" Yokluk varlıktır ve varlık yokluktur. Varlığın yokluktan varoluşa çıkmaya başlaması noktası imandır. Çünkü "iman" ne görünür, kavranabilir varlığa, ne de yokluğa, görünmez, kavranamaz olana uyar, ama daha çok varlığın ve yokluğun ilişkisine uyar. Varlık yalnızca yokluktan çıkmaz, daha çok varlık ve yokluğun birlikteliğinden çıkar. Saltık ayrımsız yalınlıkta ikisi de birdir. Sınırlı zihnimiz bunu kavrayamaz, gerçek anlamını anlayamaz, çünkü bu sonsuzluğa ilişkindir.

Kabballah'ın sözel geleneği, varoluşun nedenini "*Tanrı, Tanrıyı görmek istedi*" biçiminde açıklar. Dolayısıyla, yazılı geleneğin söylediği gibi, önce "*Yüz yüze bakmıyordu,*" yani önce yokluk (varoluşun yokluğu) vardı. Bütünsel özgür iradenin bir eylemi olarak, Tanrı, Kendi içine geri çekilerek Mutlak Her Şey'in, *Ayn Sof*'un, varoluşun aynasında açığa çıkabilmesi için bir boşluk olarak görünmesine izin verdi. *Zimzum*'un bu eylemi, diğer bir deyişle kasılma, "*Tanrının mekânı dünyadır, ama dünya Tanrının mekânı değildir*" rabbanik söyleminin ardında yatandır. Tanrısal görünümün ilk hali, İbrani geleneğine göre "*Sonsuz Işıma*" anlamındaki *Ayn Sof Or*'dur.

Tanrisal eylem sembolik olarak aşığıdaki gibi canlandırılır. *Ayn Sof Or'dan*, yani Sonsuz Işıma yüzeyden merkeze doğru delip geçen ışımının yayıldığı boşluğun çevresini kuşatıyordu. Bu Kav veya Tanrisal İrade'nin ışını, yayılmanın on ayrı evresi biçiminde açığa çıktı (dışlaştı). Bu olay bir başka rabbanik söylemde şöyle yankı bulur: *Dünya (var)oluşun içerisinde on Tanrisal İfade ile anılır*. Ortaçağ'dan bu yana bu on evre, *Sefirot*, e.d. Yaşam Ağacı olarak bilinir. *Sefira* sözcüğü (tekil hali) kökünü her ne kadar "cipher" (sayı) ve "sapphire" sözcüklerinden alsa da, herhangi bir dilde basit bir karşılığı yoktur. Bazıları *Sefirot'u*, Tanrisal Kuvvetler veya Tanrisal Kaplar olarak görür; diğerleri ise onları Tanrisal Yönetim'in araçları veya aletleri olarak dikkate alırlar. Mistikler ise Tanrının on yüzü, elleri veya elbiseleri olarak imgelendirirler. Hepsinin hem fikir olduğu nokta ise *Sefirot'un* Tanrisal Belirlenimleri (İsimler) ifade ettiğidir. Bu Tanrisal Belirlenimler yayılmanın ilk kıpısından beri, Tanrı onların yeniden boşlukla beraber yoklukta yitmesini dileyene dek, sonsuzca bir dizi ilişki içinde tutulur.

Sefirot (on *Sefira*) içindeki ilişkiler üç dışlaşmamış (açığa çıkmamış) Tanrisal İlke ile yönetilir. İlksel İradenin "Gizli Parıltısı" (*Zahzahot*), Merhamet ve Adalet. Merhamet genişletir ve Adalet sınırlarken, İrade dengede tutar, bu Tanrisal yayılmanın e.d. dışlaşmanın akışdır ve böylece on Tanrisal Belirlenimi belli bir arketipal modele göre örgütlerler. Bu şekilde ortaya çıkartılan yapı dışlaşacak her şeyin dayandığı modeldir. Tanrının imgesi ya da tasarımı olarak adlandırılır, ama daha çok Yaşam Ağacı olarak bilinir. Her *Sefira* sırası geldiğinde *Zahzahot'tan* birinin belirli etkisiyle dışlaşır (açığa çıkar) ve bu nedenle on *Sefirayı* dışlaştıran (açığa çıkaran) akış, merkezdeki noktadan sağa (genişleme) ve onu çaprazlayarak sola (sınırlama) doğru zigzag çizen bir şimşek çakması (*Zimzum*) biçiminde göz önünde canlandırılabilir. Böylece *Zahzahot*, Yaşam Ağacı tasarımıındaki sütunlar olarak bilinen üç dikey dizilişi yükseltir, merkezde Denge (Rahmet, Erdem ya da İrade), sağda Merhamet (etkin kuvvet, genişleme, yayılma) ve solda Adalet ya da bir başka söylemle Celâl (pasif form, sınırlama) sütunu.

Ağaçta ortaya koyulan ilişkiler varoluşun bütününün altında yatar, bundan dolaydır ki *Sefirot'un* özellikleri ve açığa çıkardıkları herhangi bir koordine bilgi kesitinde de gözlemlenebilir. *Sefiralar*, yalın tanımları Tanrının Belirlenimleri (İsimleri) olduğu sürece, insan deneyimleri açısından da tanımlanabilirler, çünkü bizler de Tanrının İmgesinde, e.d. Tasarımında oyuncularız. Bu antropomorfik yöntem Kabbalah'da başka öğretilerden çok daha yaygındır. Açıklanamayan ya da betimlenemeyen arı soyutluk alanı olan metafiziksel alanın simgesel dili olarak serbestçe uygulanır.

Sefirot'un genel tasarımını biliyoruz. Üçü, etkin sağ-el sütunu Merhamet'te; üçü, edilgin sol-el sütunu Adalet'te ve dördü de (*Sefira* olmayan *Daat* ile birlikte) merkez sütun olan Denge veya İrade (Rahmet, Erdem) sütununda dizilidir. İlişkileri *Zimzum* adı verilen çakan şimşekle kurulur. Daha sonra sırasıyla (dönüşümlü olarak) üçlü görünüşlerin veya üçlülerin bir sistemi biçimindeki, sağda etkin ve solda edilgin, yatay ve merkez üçlülerle üç sütunla da bağlantılı ve doğrudan bilinçle ilgili olan toplam yirmi iki yolla edimselleşir.

Sefirot, e.d. on *Sefira*, sıkı bir hiyerarşi ile düzenlenmiştir. Her alt *Sefira* hemen bir üstündekinden doğar. İkinci sıradaki *Sefira* birinciden, üçüncü ise ikinciden çıkar ve büyür. İlk *Sefira* altındaki tüm *Sefiraların* kuvvetini kendinde barındırır, ikinci ise kendi kuvveti ve

altındaki sekizinkini ve bu böyle gider. Asıl olan Tanrısalın saf doğasının birlik olduğudur. Ayrı görünen yanlar veya yayılımlar yalnızca yayılmış, e.d. dışlaşmış olanın bakışında, yani varoluş düzleminde varlık bulur. Bu durum ayrımların olduğu bir ilüzyon durumunda yaşamaktır. *Zohar*'da "Aşağıdaki dünyayı yaratmakla, yukardaki dünya hiçbir şey kaybetmez. Aynı şey her bir Sefira için de geçerlidir: Biri parladığında, bir sonraki parlaklığından hiçbir şey kaybetmez," denir. Bir başka deyişle, Mutlak Tanrısal Işıma (Nur) *Sefirot* prizması aracılığıyla görünüşte yaradılışın çeşitli dünyalarına kırılır, ya da bir başka deyişle, bunu kendinde gerçekleştiren kişi aracılığıyla edimselliğe çıkar.

Klifot

Boş Kabuklar ya da Sefiraların Olumsuz Yanları

Klifah ya da çoğulu *Klifot* sözcüğü kabuk anlamına gelir. Kabballah'da, farklı bağlamlarda ve farklı düzeylerde, *Ayn Sof*'un ışığının içinde saklandığı örtü ya da kap fikrine sık sık rastlanır. Örneğin, ışığı alma yetkinliği açısından *Sefirot*'a kimi zaman *Kelim*, "kap" adı verilir. Kabballah'da, yaratma anı ile ilgili anlatımlarda, kapsayanla kapsanan arasındaki ikilik çok önemlidir.

Klifot sözcüğü bu metaforun bir uç örneğidir. Kabuk da bir örtü ya da kaptır. Her bir *Sefira* kendisinden önce gelen *Sefira* için bir kabuk ya da örtü işlevi taşır, bu nedenle kabukların da Yaşam Ağacına içkin olduğunu söyleyebiliriz. Ağaçtan bir parça kestiginizde, kabuğun altında ağacın yaşam halkalarını görebilirsiniz. Yaşam Ağacının eşmerkezli 10 halkası vardır, *Klifot* da kimi zaman ağaç kabuğuyla bir görülür. Bu sözcük genellikle içinde hiç ışık bulunmayan örtü, kılıf, içi boş kabuk, kurumuş, ölü kabuk anlamlarında kullanılır.

Günlük algımızda dünyadaki her şey arasında kesin ayrımlar bulunur, bu anlamda bir kabuklar dünyasında yaşadığımızı söylemek yanlış olmaz. Başlangıçtaki bölünmeye uğramamış ışımdan ayrı, soyut olarak alındığında, kabuklar açılımın artıklarıdır; ölü deri, saç, dışkı, ağaç ya da deniz kabuğuyla eş görülebilir. Bunlara şarap kadehinin dibinde kalan tortu ya da ayrıştırıldığında altından geriye kalan artık olarak bakılmıştır. *Zohar*'a göre kötü ya da şer, organik gizli yaşam sürecinin artığı, atığıdır; kötü denen şey ölü olandır; küçücük bir Tanrısal kıvılcımla yaşama geçebilir; ama kendi başına yaşamın ölü kalıntısıdır.

Bir başka ifadeye göre ise bilinç şekillenmiş varoluşun farklı kabukları olarak dört dünyanın içinde açığa çıkar. Şekillenmiş insan bilincinin *Klifot*'u varoluş düzlemleri olarak şekillenmiş olan Tanrısal bilinçle ilişkidir. Yetkin özne olarak bilincin dört dünyada açığa çıkışı sırasında, *Klifot* bir soğanın katmanları gibi bir arada var olur; ancak her biri diğerinden farklı boyutlarda, yoğunluklarda ve titreşimlerde. Her *Klifah* bir sonraki daha yoğun olan kabuğa kendi damgasını vurur. Her bir kabuğun bir sonraki daha yoğun kabuğa gölgesini düşürdüğü benzetmesi de yapılabilir. Ağaçta yükselirken bireysel bilinç ardışık kabuklar boyunca onların özgün halleri ve makamları ve kuvvetleriyle birlikte genişler.

Kabbalist, *Klifot*'u bir tür aynalı düzenleme şeklinde uygular. Bu bir anlamda iblisler âlemi ya da kabuklar dünyasıdır. Bozulma, dengesizlik ve körelme nedeniyle, bunlar evrenin her düzeyine denk düşen güçlerdir. Aşırı etkinlik ya da aşırı direnç durumlarında olduğu gibi

aşırılığa kaçıldığında bunlar açığa çıkarlar. Kabuk simgesi bunların sabit olduğunu, yaşayan bedenden ayrıldıklarını gösterir. Buna göre, insanlığıyla bağını kaybetmiş biri, örneğin bir Nazi kampındaki bir subay –bir iblis– olabilir.

Bütün klifotik olgular *Sefirot*'un kendi içindeki doğal etkileşiminin zarar gördüğüne işarettir. Etkin ya da edilgin süreçlerin yoksunluğu ya da aşırı uyarılması az ya da çok dengesiz bir duruma yol açabilir. Ağaçtaki herhangi bir kalıcı bozulma korkunç bir sonuç doğurabilir; örneğin büyük çapta küresel bir savaş, bireysel düzeyde ise delilik.

Aşağıdaki karşılaştırmalar *Klifot*'un boş kabuklar, kuvvetsiz biçimler, *Sefiraların* örtüsü olduklarına ilişkin yoruma dayanmaktadır. Bir yoruma göre *Klifot*, *Sefiranın* olumsuz ya da karşıt yanını temsil eder. Bu konuda en genel görüş, kötünün nedeninin, yaratmada Din (Hüküm) gücünün aşırıya kaçtığıdır. Bu dengesizlik, yaratma anında her bir *Sefira* dengesizlik ve kararsızlık yaşadığı sırada ortaya çıkan bir kalıntı olabilir; ama ayrıca insanoğlunun Yaşam Ağacı yerine Bilgi Ağacını seçme eğilimine de bağlı olabilir denir.

<i>Keter</i>	Yararsızlık
<i>Hokmah</i>	Gelişigüzellik
<i>Binah</i>	Kadercilik
<i>Hesed</i>	İdeoloji
<i>Gevurah</i>	Bürokrasi
<i>Tiferet</i>	Boşluk
<i>Nezah</i>	Rutin, Yineleme, Alışkanlık
<i>Hod</i>	Katı Düzen
<i>Yesod</i>	Mekaniklik
<i>Malkut</i>	Durağanlık

Yarısı Boş, Yarısı Dolu

Yaradılışın tek nedeni, Yaratıcının, tüm yarattıklarının Kendi Hakikatini ve Azametini tanıyarak zevk almasını arzulamasıdır. Bu vargı özellikle insanı bütün yaratılışın merkezi olarak görmeyi reddeden ve ona değer vermeyen pek çok felsefeci tarafından kabul görmeyecektir. Ancak şu küçük hikâyede olduğu gibi; bir turbun içinde doğan bir kurtçuk, orada yaşar ve Kutsal Olanın tüm dünyasının acı, karanlık ve bir turp büyüklüğünde olduğunu sanır. Ancak turbun kabuğunu yarıp çıkmayı başarırsa şaşkınlığa uğrar, “*Tüm dünyanın içinde doğduğum bu turp kadar olduğunu sanıyordum, oysa benim dışımda kocaman, aydınlık ve harika bir dünya varmış,*” diye düşünür.

Bu tamamıyla içine doğdukları arzularının *Klifot*'una (duygusal ve ruhsal tikanıklıklara) dalmış olanlar için de benzerdir. Onlar bu sert kabuğu delmeye ve onu Yaratıcının zevkini paylaşma arzusuna çevirmeye yetenekli olan Kabbalah'ın, e.d. ilkelerin tinsel yoluna asla dönmezler. Bu yüzden insanın önemsiz ve değersiz olduğunu iddia etmeye zorlanmışlardır; bu içinde buldukları koşulların sonucudur. Onlar bu uçsuz bucaksız varoluşun yalnızca kendi uğurlarına yaratıldığını hayal etmeye yeteneksizdirler. Hikmetin dış yüzeyinde kabuk gibidirler. *Torah* onlar için “*Onların gözleri vardır, ama görmezler,*” der.

17. yüzyılın ünlü Kabbalistlerinden olan ve Hasidizmin kurucusu sayılan Baal Shem Tov (İyi İsmi'nin Ustası) lakaplı İsrail b. Eliezer'e göre, Yaradılış aynı ters çevrilip bozulmuş bir yap-boz (puzzle) oyunu gibidir. Bizim ereğimiz bu yap-bozu –dünyanın yeniden yaratıcıları olarak– yeniden yerlerine yerleştirmektir. Kötüyü değil de iyiyi, almayı değil de paylaşmayı seçtiğimiz her seferinde doğamızın tinsel bir dönüşümüne neden olur ve yap-bozun bir parçasını daha yerine yerleştirmiş oluruz. Bu yap-bozun parçaları Yaraticının Işımasından oluşan Kutsal Kıvılcımlardır.

Bütün dünya bu Kutsal Kıvılcımlarla kaplıdır, onların olmadığı hiçbir boşluk yoktur. İnsanın eylemlerinde dahi –işlediği günahlarda bile– Tanrının İzzeti olan bu Kutsal Kıvılcımlar bulunur. Peki günahlarda bulunan kıvılcımların beklediği nedir sorusu sorulursa, bunun cevabı “dönüş”tür. Her bir günahattan dönüşünüzde bir kez kucaklanırsınız ve –bir anlamda tuzığa düşmüş, kapana kısılmış bulunan– Kutsal Kıvılcımları üst dünyalara yükseltirsiniz.

Tanrı dünyaları yaptığı ve yok ettiği sırada düşen Kutsal Kıvılcımlar insan tarafından taştan bitkiye, bitkiden hayvana, hayvandan konuşan varlığa kadar yükseltilmeli ve arındırılmalıdır. Yani insan Kutsal Kıvılcımları hapis buldukları kabuklar dünyasından arındırılmalıdır. İnsan onları yer, onları içer, onları kullanır, çünkü onlar her şeyin içinde bulunan kıvılcımlardır. Bundan dolayı, yani tüm bunlarda bulunan Kutsal Kıvılcımlar (bir anlamda Tanrının Kendisi) adına, insan herkesin malına mülküne karşı merhametli davranmalıdır. Bir insanın sahip olduğu her şey gizlenmiş kıvılcımlar içerir, bunlar onun ruhuna aittir ve onun aracılığıyla kaynaklarına yükseltmek isterler.